Јелица СТОЈАНОВИЋ /Никшић/

УПОТРЕБА КОНСТРУКЦИЈЕ К+Д И ЊЕНА КОНКУРЕНТНА СРЕДСТВА У ДИЈАХРОНИЈИ И САВРЕМЕНОМ СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

0. О употреби конструкције к+Д у историји српског језика, посебно у старијој етапи, мало се говорило и писало, овој проблематици нијесу посвећени посебни радови. У нашем раду посматраћемо употребу форме к+Д, њене разноврсне функције и значења, односе у које ступа са различитим синтаксичко-семантичким конкурентним средствима, синонимским и дублетним формама, почев од прасловенског периода (за овај и каснији период користићемо се радовима и анализама познатих слависта). Корпус којим смо се користили за ову прилику обухвата период од најстаријих писаних споменика српског језика па до првих деценија 19. вијека, осам књига од по 500–600 страна (*Старе српске повеље и писма*[1] – двије књиге, *Стари српски записи и натписи*[2] – шест књига и *Најстарија служба Светом Сави*[3]), за период 19. и 20 вијека у вези са употребом ове конструкције користићемо се монографијама које се баве језиком писаца овог периода, као и разматрањима (са тим у вези) граматичара 19. и 20. вијека, прије свега Михаила Стевановића.

Најопштија значења датива, како истиче Правдин,[4] које га издвајају од других падежних форми, обично се одређују као значење објекта ка коме се усмјерава радња. „Сложнее определить круг частных значений, которые выражались в конце праславянского периода формой дательного падежа, а также удельный вес его синтаксических функций (дополнение, обстоятельство,

---

[1] Љуба Стојановић: *Старе српске повеље и писма*, књига И, први дио, Београд – Сремски Карловци 1229; други дио 1934.

[2] Љуба Стојановић: *Стари српски записи и натписи*, књ. 1 6, Београд 1982.

[3] Димитрије Богдановић: *Најстарија служба Светом Сави*, Београд 1980.

[4] А. Б. Правдин: К вопросу о праславянских значениях дательного падежа; Вопросы языкознания, 6/1957, Москва 1957, стр. 81.

определение).”[5] Из овог општег значења усмјерености, управљености, намјене према појму израженом дативом, издвајају се поједина значења и поједине функције овог падежа, при чему је некад више напуњен граматичким, некад синтаксичким садржајем, и најчешћи су прелазни типови.

Слично би се формулисала и употреба предлошко-падежне форме к+датив. Геродос[6] истиче да је основно значење предлога **къ** са дативом у прасловенском да указује на мјесто, предмет, лице ка којему је усмјерено кретање, а ово основно значење примијетно је у свим функцијама тог предлога. При томе беспредлошка форма би значила прије свега усмјереност упоште, а к+датив усмјерено кретање, али ова два падежна средства се, како у више семантичкој употреби (гдје је примарно к+Д), тако и у више синтаксичкој употреби (гдје је примаран Дб/пр), међусобно у употреби замјењују, оне су у многим случајевима синонимичне или дублетне форме.

Како истиче Р. Мразек[7] Дб/пр је у прасловенском више семантичан, а мање синтаксичан, у односу на савремене словенске језике, док је конструкција са предлогом *к* више синтаксична (граматична) него у савременим словенским језицима. То значи да је поље употребе ове двије конструкције слабије разграничено у некој старијој тачки историје словенских језика. Због тога ћемо и разматрање значења и функција предлошко-падежне форме к+Д и у историји српског језика вршити доводећи је у везу са формом Дб/пр, али се нећемо задржавати само на ова два падежна средства. Форма к+Д у дијахронији, почев од прасловенског, а касније и чешће, ступа у конкурентни однос и са другим падежним средствима (прије свега предлошко-падежним).

Предлог **къ**, дакле, веже се са дативом. У словенским језицима то није префикс, као древноиндијско kam (= у корист).[8]

1. Конструкција к+Д, прије свега, има одредбену функцију, а основно значење јесте – просторно, али осим просторног јавља се и у другим значењима (времена, циља и сл).

1. 1. За разлику од савремених словенских језика и Дб/пр се широко користио у истој функцији (као и к+Д).[9] „В праславянский период беспре-

---

[5] Исто, стр. 81.

[6] Геродос, Станислав: Старословянские предлоги; Исследования по синтаксису старословянского языка. Сборник статей, Прага 1963, стр. 352.

[7] Мразек, Роман: Дательный падеж в старословянском языке; Исследования по синтаксису старословянского языка. Сборник статей, Прага 1963, стр. 225.

[8] Исто.

[9] „Элементи местного значения дательного падежа (на вопрос куда?) отмечени в ряде словянских языков, главным образом старшего периода. Особенно часто дательный падеж обстоятельства места встречается в памятниках древнерусского периода; в XII–XIII вв. в древнерусском языке он был основным средством выра-

дложный дательный падеж являлся одным из обычных средств обозначения места, хотя наряду с ним уже употреблялись предложные сочетания (дательный с **къ**, винительный с **въ**).”[10] У дијахронији су предлошко-падежне конструкције све чешће у употреби за изражавање конкретних значења, а просторно јесте једно од најконкретнијих. „Соединение падежной формы имени существительного с предлогом восполняло семантическую недостаточность падежной флексии в области выражения пространственых отношений.”[11]

Употреба, тј. учесталост употребе Дб/пр и к+Д у дијахронији српског језика, уз глаголе кретања и говорења, била је предмет нашег ширег и исцрпнијег рада.[12] Овдје ћемо кратко резимирати резултате до којих смо дошли. На употребу једне или друге форме утицали су сљедећи параметри: семантика управног глагола (1. непрелазни глаголи кретања, *ићи, трчати* и сл; 2. прелазни дворекцијски глаголи кретања са значењем помјерања, гдје постоји субјект који покреће објекат и сам се креће са њим по путањи, нпр. *носити, водити, вући*; 3. прелазни дворекцијски глаголи са значењем подстрекача на кретање, гдје се путање подстрекача и подстакнутог на кретање не поклапају, нпр. *слати, послати)* и семантика именског дијела у дативу (1. објекат са значењем *неживог*; 2. датив за означавање лица ка коме је усмјерено кретање).

Ови различити семантички моменти имали су утицаја на фреквенцију употребе конструкција како у прасловенском (и старословенском), тако и у историји српског језика. Ситуација је сљедећа:

1. 1. 1. а) Уз непрелазне глаголе кретања значење је, прије свега, конкретно. За конкретизацију значења обична је предлошко-падежна конструкција што је утицало да се она у историји српског језика доминантно употребљава већ од најстаријих споменика. Број примјера са Дб/пр није велики када је појам са именом у дативу *живо*. Када је појам са именом у дативу *неживо* чешћа је употреба Дб/пр у односу на претходни случај, али је к+Д и овдје доминантнија. Нпр:

жения рассматриваемого значения в сфере имен существительных собственных – названий городов. В других славянских языках наблюдается использование дательного падежа в значении места и от имен существительных нарицательных… Очень широко он был представлен в сербском народном языке, причем образовывался от широкого круга существительных”, Правдин, К вопроссу…, стр. 183

[10] Исто.

[11] Ходова, К. И: Падежи с предлогами в старословянском языке (Опыт семантической системы), Москва 1971, стр. 17.

[12] Рад је прочитан на МСЦ-у 2001. године и налази се у штампи.

– **придохъ си ѹ дѹбровникь к старим ми приꙗтеломь** (П,1240/7); -**како се господарь ѿправлꙗше к баꙗзитѹ** (П,1400/240); – **и прїиде къ нам кир петръ** (З/1,1548/176); – **приходише кь цр҃ствѹ** (П,1357/92); – **сьбравшем се к странам дѹнавскым** (З/1,1428/81) : – **приходиль цр҃ѹ степанѹ** (П/1, 1370/117); – **приде Христоу раб воукобои** (З/1,1561/195); – **да тѹрме поидѹ правим пѹтомь градѹ которѹ** (П,1423/1329) итд.

Дакле, уз глаголе кретања у значењу просторне управљености, доминантна је семантичка употреба падежне форме, а за конкретизацију значења предлошко-падежне конструкције у дијахронији потискују беспредлошке[13], што је карактеристика српског језзика од најстаријих споменика писмености. Чешће се употребљава беспредлошка конструкција када је појам са именом у дативу „неживо" јер се кретање у том случају може завршавати и унутар појма, док када је у питању „живо" не залази се у сферу појма са именом у дативу, акценат је више на управљености, намјени, него на просторном кретању (за разлику од претходног случаја), чиме добија нијансу синтаксичког значења те је и беспредлошка конструкција прихватљива.

1. 1. 2. Прелазни глаголи кретања су дворекцијски. Конструкција у дативу (к+Д, Дб/пр) ту је у функцији прије свега допуне (другог објекта) што значи да је примарно синтаксичко средство, а мање је присутан семантички моменат (конкретно просторно кретање) у односу на прелазне глаголе па је и чешћа употреба беспредлошке конструкције тиме условљена.

Уз прелазне глаголе помјерања у нашем материјалу преовладава форма к+Д у односу на Дб/пр, нпр:

– **ѿь више реч҃нихъ стране к наам донѣше три них листове** (П,1411/325); – **посласмо к вам** (П,1338/82); – **пролог манастира мораче҆ и ѿнесена кь морѹ оу село вилиће** (З/1,1672/408) : – **тебѣ похвалѹ прінесохъ** (П,1240/7); – **сиꙗ книга҆ принесе се манастирѹ хораховици** (З/1,1691/465) итд.

Уз прелазне глаголе са значењем подстицања на кретање такође је доминантнија употреба к+Д, али је и Дб/пр обичан:

---

[13] „Речь идет о наиболее конкретном смысловом обстоятельственом значении предмета, к которому направляется движение. Это – весьма древнее значение и-е. б/пр. д. (к-кому).

Данное значение, начиная ещо с прасловянской эпохи, все последовательнее стало выражатся кь+д., ибо дат. б/пр, отвлекаясь от связи с пространственной направленостью, постепено лишался своего конкретного смыслового значения, а последнее должно было внов отчатливо сигнализироватся посредством предлога **къ**", Мразек, Дательный…, стр. 227.

– и еще моега чл҃вѣка и добитьк҃ь послах ѭ ѣ вам (П,1252/23); – посласмо ꙋ славни градь дꙋбровник ка многопочтеномꙋ кнезꙋ (П,1439/637); – пославшю къ ѿцоу моюмоу за мене (З/1,1263/10) – да бꙋде вама ꙋгодно послати к намь речене дохотке (П,1397/240) : – да ми мислимо дослати вашои милости ꙋвѣте и записе (П,1369/115); – да пошлю поклисариѥ гдн҃ꙋ кралю (П,1399/131) итд.

Дакле, уз прелазне глаголе кретања, гдје је датив падеж другог објекта, употребљавају се напоредо и предлошке (чешће) и беспредлошке конструкције, овдје се преплићу просторно значење (конкретно) и намјена (граматичка функција). Зависно од тога која употреба доминира зависиће донекле употреба једне или друге форме, али се разлика најчешће потире што их чини дублетним формама.

1.2. Осим Дб/пр (чија се фреквенција употребе у значењу просторне релационе управљености знатно смањује), као конкурентно средство форми к+Д јавља се и до+Г, али са спецификацијом значења (дакле као маркиран члан). „Если къ+дат. обозначает предмет, близ которого расположена конечная точка движения, то до+род. – предмет, в контакте с которым находится конечная точка движения (т. е. предмет, являющийся пределом движения). По отношении к форме к+дат., до+род. является отмеченным членом привативной опозиции.”[14] Својом употребом (значењем контакта са појмом на који се глаголска радња односи) до+Г се више приближава Дб/пр него форми к+Д.

Ако је судити према нашем испитиваном материјалу, семантичка употреба ова два падежна средства није стриктно разграничена, нарочито у старијем језику, гдје к+Д не подразумијева обавезно одсуство контакта са појмом при коначној тачки кретања (нарочито када су у питању прелазни глаголи кретања). Форма до+Г присутна је од најстаријих споменика, иако у нашој грађи нијесмо забиљежили велики број примјера (нарочито уз прелазне глаголе кретања) у старијим споменицима, али је почев од друге половине 17. вијека његова употрба све чешћа. Конструкција до+Г чешћа је од именица које значе *неживо* (као и Дб/пр):

- паки снидет до ада (З/1,1476/109); – придоше до великыѥ црькви дома (З/2,1689/209); – почемо · · · до Задра · · · вратимо се сꙋ ничем ꙋ шавник

[14] „Отмеченный член заключает больше признаков, чем неотмеченный. Такова, например, опозиция значений къ+Д, до+Р. Первьй член этой опозиции имеет значение предмета, вне которого и близ которого находится конечная точка движения, а второй, сверх того, имеет еще один признак – контакта с предметом, являющимся конечной точки движения; этот последний признак не входит в первый, член как обязательный для него”, Ходова, Падежи…, стр. 17.

(З/5,1788/298); – поиде до васовики (З/5,1737/114); – и до егри придохъ (З/5,1737/114); – и до бѣлиграда поиде (З/5,1737/114); – пѹтемъ на рекѹ сребрницѹ. сребрницом реком до стерпчанске реке низ бердо на потокъ ралићски на водѹ. водом до клисѹре реке. клисѹром до дрѹгогъ потока. потоком преко поля белице на вербѹ. бедром до вѹкославца (З/5,1774/249); – молимъ кляняюще ся до лица земли (З/5,1778/258); – метанїе до лица землаго (З/4,1630/132).

- послах до вас слѹгѹ мога миливоѣ (П/1,1416/444); – молекѥ наась дази тои настоимо и пошлѥмо до цр҃града (П/1,1403/454); -кога бѣсмо дослали до ваше любве (П/1,1403/485); – товаре коимь посилаѥм ^ до мѣста ѹговореногa (П/2,1454/74); – дослаше до нас мѹжа (П/2,1451/118).

1. 3. За разлику од претходних падежних средстава, предлошко-падежном конструкцијом въ+А (у+А), на+А означава се укључивање у потпуности крајње тачке кретања. Међутим, и ове се конструкције у неким случајевима приближавају или залазе у сферу употребе к+Д (чешће Дб/пр), нарочито ако име у дативу није конкретно мјесто:

- да гредѹ на брьсково (П/1,1254/19); – приведе вса на коньць (П/2,1551/178); – касаю се лицем на землю (П/2,1556/185); – придох оу манастир ѡраховиноу (З/2,1705/13); – понѣсе игѹмень герасимь оу србскѹ землю на прочитаниѥ (З/3,1722/60); – прїидохомь вь крагѹевец (З/3,1737/113); – ѿидохомь вь нишъ град (З/2,1737/113); – отиде ѹ бечь царю фердинандѹ (З/3,1835/121); – приложише ю въ манастиръ (З/3,1596/163); – испратих патрїарха оу цариградъ (З/4,1649/158); – пришедшим въ мои домъ (З/5,1747/93).

1. 4. У савременом српском језику, како истиче Стевановић[15] „са истим основним значењем (као и к+Д, прим. Ј. С), са значењем окренутости, управљености и кретања у правцу појма са именом у дативу употребљава се и предлог *према*". Ранији су синтаксичари, почев од Даничића, одрицали употребу *према* уз датив. Даничић, а идући за њим и остали синтаксичари све до Белића, сматрао је да се *према* употребљава само уз генитив и локатив[16], иако и сам Даничић наводи примјере у којима је *према* употрије-

[15] Михаило Стевановић: Савремени српскохрватски језик II; Београд, стр. 372.

[16] „Ипак је занимљиво знати како су се таква тумачења читав један век могла одржавати и зашто су се одржала. Ја мислим пре свега због тога што се предлог према у време кад се његово тумачење почело значити слагао с два различита падежна облика. Један од њих је облик генитива, а други облик датива – локатива, мислимо облик који је, као такав, сем гдекад по акценту, и тада био, и данас остао, заједнички за оба ова последња падежа", Михаило Стевановић: Дативске синтаг-

бљено уз датив (нпр. **оустрьми се прѣмо емоу**). Ни Т. Маретић није уочио употребу *према* уз датив иако је, како констатује Стевановић[17] „осећао блискост значења овог предлога с предлогом *к*, који иде једино с дативом". Белић је у Школској граматици из 1932 (стр. 63) констатовао да се предлог *према* употребљава „са истих оних разлога с којих и предлог *ка*". Поље употребе ова два падежна средства, семантичко-синтаксичке разлике или синонимске односе даље је разрадио М. Стевановић у неколико радова. „Ипак би … погрешно било извести закључак да се и уопште све дативске синтагме с ова два предлога значењем својим подударају.[18] Тачно је да се дативом с предлогом *према*, као год и са предлогом *к*(*а*), означава окренутост, управљеност и кретање у правцу појма с именом у том падежном облику. Али то још не значи да се ова два предлога свагда могу употребљавати као допуна уз глаголе који означавају доспијевање на циљ, већ само уз оне који означавају усмереност ка томе циљу, обично уз несвршене глаголе кретања и уз свршене глаголе који значе свршетак процеса кретања."[19]

Ми бисмо додали да се ове двије конструкције чешће напоредо употребљавају уз непрелазне глаголе кретања (ту је и Дб/пр риједак, оне рјеђе означавају контакт) него уз прелазне (присутно је и значење намјене).

Предлог **прѣмо** присутан је у старословенским споменицима иако у малом броју примјера (18). У Старословянском словаре[20] констатује се да је то предлог који иде са дативом и употребљава се „при указании на лицо или предметь прямо перед которым совершается действие" (у преводу напротив, пред: **и сѣдещю емоу на горѣ елеонсцѣ. прѣмо црькъви** Мк 13/3 Зогр,Мар; **прѣмо лицоу жидомъ рече** Супр 353/3), док Стевановић[21] за једно од локативних значења са предлогом *према* наводи да „казује да се нешто врши, збива или налази преко пута тога појма или означава да нешто по мјесту стоји напоредо са њим (Сјест ћу пред вама и причат ћу вам, На десној страни према царевом трону стоје столице)". Примјера овог или сличног значењског типа у нашем корпусу налазимо изражених конструкцијом к+Д (само што су дативом чешће изражени апстрактни односи), што говори да је семантичко поље датива и локатива у неким случајевима доста тешко разграничити (употреба предлога *к*, сигуран је показатељ да је нешто дативна конструкција, али ако је замијењен са *према*, што је тенденција са-

---

ме с предлозима **према** и **ка**; Зборник за филологију и лингвистику IV–V, Нови Сад 1961–1962, стр. 319.

[17] Исто, стр. 320.

[18] Исто, стр. 322.

[19] Стевановић: Савремени …, стр. 375.

[20] *Старословянский словар,* Москва 1994, стр. 546.

[21] Стевановић, *Савремени* …, стр. 518.

временог језичког стања, може да се додирује и мијеша са локативним значењем):

- **начнете стоꙗти к кралевствꙋ ми** (П/1, 1254/29); – **ꙋ правовѣрнои вѣре да стою к ним** (П/1, 1252/18); – **до коле ѡни начнꙋ кь мнѣ стоꙗти ꙋ том ѡбѣтѣ ѡтворисмо** (П/1, 1252/18); – **да стою вьнꙋ кь вамь ꙋ сием ѡбѣте** (П/1, 1254/19); – **дѡбро ѥсть оум к небесемь ставїти** (П/1, 1717/43); – **нова и премѣѩена к дрꙋмꙋ** (З/5, 1816/286); – **полоучи сию же церковь к востокꙋ· стꙋденец же зашстави к западꙋ** (З/5, 1703/123); – **дарова землю како се ками вам долꙋ к виноградом дꙋбровьчким и к морꙋ** (П/1, 1362/100); – **лицем к лицꙋ предстати** (З/2, 1752/172).

Иначе, примјера са према+Д уз праве глаголе кретања нема ни у старословенском, а такође ни један примјер нијесмо нашли ни у нашем корпусу, који обухвата период до почетка 19. вијека. Не тврдимо да појединачних примјера није могло бити и раније, али чињеница да овај предлог, као предлог са дативом нијесу препознавали синтаксичари 19. вијека говори о његовом касном појављивању у овој синтаксичко-семантичкој позицији. Ми смо ексцерпирали свега неколика примјера (сви су из периода до почетка 15. вијека) са предлогом **прѣма/према** и то, према Стевановићу, у локативном значењу (према облику то је Д=Л), гдје по Стевановићу[22] означава „да су два или више појмова равни један другоме или да се стављају један поред другог ради поређења" (А наћи ће он према себи; Да би био према свецу и тропар, наручи огроман дивит), или означава „с обзиром на шта се нешто врши или бива" (Иста сразмерност , која се удешава према циљу, захтева …), „на основу чега се врши или бива оно што се казује управним глаголом" (Закључујем да је крив, према томе, требали би …):

- **а ми смо ѿписали капетанꙋ прѣма ѡномꙋи нѥговꙋ листꙋ** (П/1,1403/453); - **много почꙋдисмо се да кѥте ви таков нашь приꙗтель такова прѣма нама подигнꙋти** (П/1,1416/539); -**никада нѣсмо се гьнꙋли прѣма нѥговꙋ почтению** (П/1,1407/273).

Међутим, примери овог (или сличног типа) у нашем корпусу јављају се и у конструкцији к+Д (те би се и о овим претходним, могло расправљати да ли су у дативу или локативу), дакле у значењима истим или сличним са локативним (према Стевановићевим одређењима), као:

[22] Исто, стр. 518.

- свръши и испльни· ово великости ви како кь ѡномꙋи комꙋ се ѡтворисмо (П/1, 1419/299); – зато гдне воєвода како кь любимꙋ и почтемомꙋ ѡбѣтникꙋ тꙋжимо и молимо твоихъ приꙗтель (П/1, 1422/580); – како бог прѣмилостиви ва мало врѣмена прѣстави ка себе великїе цркве (З/1, 1622/305); – ѥре смь ѥднь к вам за вс҃акꙋ работꙋ (П/1, 1332/46); – да не имамо помилованиꙗ прѣдь лицемь бж҃имь и к томоу заклеш се властеле (П/1, 1420/313); – да смо прилични ка июди (П/2, 1435/40); – не дрьжекѥ кь нѣднои стране всако добро мир и почтено приꙗтелство (П/1, 1415/502).

2. Форма к+Д од најстаријих времена[23] употребљава се у временском значењу, образује се од именица временског значења којима се казује да нешто претходи по временској блискости одређеном моменту. Примјери нијесу бројни:

-и к вечерꙋ сльньчнаго дьне заходда седморичьного рекꙋ века (З/3,1371/42); – желахъ къ краю мѣсеца сею доити (З/1,1698/473).

3. Предлошко-падежна конструкција к+Д употребљавала се и у значењу циља, резултативности радње (значење у старословенском – за кога?). Геродос[24] истиче да су циљном типу са **къ** у старословенском конкурентни **на·въ**+А, те да је ова конструкција чешћа у другим словенским језицима него у старословенском гдје је чешћа у каснијим текстовима.[25] Осим **въ,на**+А као конкурентна средства са к+Д у старословенском[26] се наводе и за+А, ради+Г, за+Г, а „наблюдается функциональное спретение нейтрализованных предложно-падежних форм с нейтрализованным – адвербияльным – беспредложным дательным падежом цели…”.[27]

---

[23] „Значение времени, ранее которого происходит действие, с разной степенью отчетливости передается в старословянском формамы **къ**+дат. и под+вин., на+вин., перед+тв., прежде+род. Формы к+дат., под+вин., на+вин. выражают идею предшествования менее ясно и подчеркнуто, чем формы пред+тв., прежде+род”, Ходова: Падежи …, стр,

[24] Геродос: Предлоги …, стр. 325.

[25]„Сочетания дательного падежа с предлогом **къ** и **по** в старословянский период выражали скоре всего конкретные пространственные значения. Отвлеченные же значения этих предложных сочетаний – целевое значение дательного падежа с предлогом **къ**, причинное значение и значение основания дательного падежа с предлогом по и др. – развились уже в период самостаятельного существования, отдельных славянских языков, в некоторых случаях – после появления письменности”, Правдин, К вопросу …, стр. 83.

[26] Ходова: Падежи…, стр.155–159.

[27] Ходова: Падежи…, стр. 158.

Форма к+Д, осим што означава уз глаголе кретања – циљ кретања, употребљава се такође да означи апстрактно поимање циља радње: у тој употреби образује се углавном од именица апстрактног значења које се могу односити ка било ком глаголу. Ове се форме значењем приближавају по смислу Дб/пр циља.[28] Као циљ радње могу бити одређена емоционална стања, апстрактна својства, физичко стање лица, и друга дејства представљена глаголском именицом у форми к+Д:

- припреми ѥ кь добрꙋ пристанищꙋ (П/1,1404/262); – рекꙋ же вь начетакь вь испа҃ніѥ сн҃а кь свршениѥ (П/1,1404/265); – съпоспѣшьствовати ми кь сьврьшению дѣла (З/1,1466/100); – доухъ бодрь к начелоу любве ради бѣ (З/1,1473/107); – пльть же немощна кь сьврьшенїю ради прѣдлежещїихь ѥи ноужд (З/1,1473/107); – да ми поспѣшить кь желанїю моѥмоу (З/1,1538/159); – богоу поспешоующоу ми кь желанїю моѥмоу сътворъ (З/1,1538/161); – тѣм же и мале смѣрннаго и хꙋдаго подвыже къ писанїю сее свещенїе книгїи (З/1, 1546/172); – и ине твари потребне къ штампе (З/1,1546/171); – направлꙗющаа оумъ нашъ къ молитъвноу въсоте и къ ꙋмилѥниа словеси (З/1,1654/375); – тако имоуть кь словесехь своистьвѡ ѥ кь сьгласию (З/3,1402,49–50); – дрьжати сии божствии четворобоговесник кь ползи и спасенїю дꙋшам и на похвалꙋ того ісоуса христа (З/4,1573/76); – инїи паки светїи и днесъ цѣли и нерꙋшими пребывают к нашемꙋ оутвржденїю и вѣры нашеѧ б благочастивыѧ къ постъжению и вѣры ̂ православныи къ постыженїи (З/617. в./52); – да ми поспѣшить къ желанїю моѥмꙋ (П/2,1536/159); – да мꙋ ѥ на ползꙋ к дꙋшевномоу спасѣнию (З/1,1516/130); – азь смѣрнїи и маломощни ленивїи к подвыгом а скорїи кь всакомоу лихомьствꙋ (З/1,1516/130); – быти кь просвѣщению свѣтлости (З/1,1539/163); – оучим се к добродѣтели божїеи (З/1,1569/211); – отнимила га богородица из престрашнаго соудиѥ кь вѣчнои моуци (З/1,1654/377); – присава коупилъ грунтъ к препитанию монахом (З/2,1718/52); – свѧтым покаꙗниѥмь ко спасенїю (З/2,1752/171); – подавшагѡ сербскомꙋ народꙋ начетѡкъ ко избавленїю (З/2,1804/357); – кольми паче намъ обрѣсти сих къ свидѣтельствꙋ и помощи оудобно бѣ (З/3,1402/49); – ꙗко негрꙋбостию словесь ѿвлачить ти се къ оукоренїю ̂ сым же надлежещее словесем (П/1,1302/37).

Наш корпус показује да је употреба к+Д од апстрактних именица у значењу циља фреквентна и обична у историјској грађи српског језика (обичнија него у старословенском). Лексички фонд именица у овој употре-

[28] „Дательный цели представлен в старословянском немногочисленными примерами: его употребление сдерживают предлошко-падежные формы с тем же значением. Образуется дательный цели преимущественно от имен существительных отглагольных”, Ходова, исто.

би се проширио. Конкурентна средства к+Д у нашем корпусу су различита: на+А, в (у) +А, за+А, ради+Г:

- да мꙋ ѥ за болѥ вѣрованьѥ (П/1,1302/37); – дасть^ за ѡслобогѥньѥ кнеза (П/2,1425/233); – да ѥ всѣмь ꙋ свѣдѣниѥ (П/1,1219/4); – даѥмо вь свиденьѥ (П/1,1436/391); – приложих богꙋ вь славꙋ (З/1,1563/198); – сьтворена быше на хвалословиѥ божъствьнога смотрениꙗ (П/1,1378/75); – быт на славꙋ и на чъсть (П/1,1402/196); – написаше се книгы тришд на славословїе богоу (П/2,1408/67); – манастироу на оукрепленѥ (П/2,1558/188); – грѣшним на спасенїе (П/2,1558/188); – и за спасенїе преставлшаго се митрополита (З/2, 1755/186); – оставиль ѥ биль за любовь (П/1, 1422/229); – и ꙗко господъ вѣст не имениꙗ ради сего свѣта· нъ милости ради божиѥ^ и боудꙋшихъ ради благъ наслаждениꙗ и възданиꙗ нетлѣнааго (З/1, 1263/9).

Форма к+Д у апстрактном значењу циља не употребљава се у савременом српском језику[29], а не наводи се ни као карактеристика старијих писаца с краја 18. и из 19. вијека.[30] Преовладала су друга падежна средства која су се напоредо употребљавала, најчешће за+А, на+А, ради+Г.

4. Конструкција к+Д се користи и за изражавање различитих објекатских односа, типична је допуна глаголу или, још чешће другој врсти ријечи или изразу, којима се казује став, расположење, стање. Формом к+Д као допуном означава се на кога се односи, коме је намијењено, дотично стање, расположење и сл. Најчешће се јавља као допуна глаголској именици (која је углавном у акузативу). Примјери из нашег корпуса су бројни:

- ꙗ смь ималь к вамь ѡбѣть (П/1,1238/15); – докле ними не поскочи вѣра и ѥдиньство к цр҃свꙋ ми (П/1,1362/100); – да е причестникь к юдѣ и дьяволꙋ (П/1,1391/126); – ꙋвидѣсмо нескровнꙋ вашꙋ мл҃сть к наамь (П/1,1346/182); – любавь како сте вьзда к наамь по вашои мл҃сти показовали (П/1,1401/195); – любовь кою ми имамо кь гс҃птвꙋ ти (П/1,1417/223); – ѡбѣтованьꙗ к намь по твоѥи мл҃сти коꙗ намь нѣсꙋ нова (П/1,1422/229); – любовь кою смо имали к нѥмꙋ и к нѥговѣмь ѡсталѣмь и нѥгове слꙋжбе као ѥ ималь к намь (П/1,1423/232); – имали^ правꙋ любовь и правꙋ слꙋжьбꙋ мароѥвꙋ к намь (П/1,1423,232); V смо видѣли^ любов и мльсрдиѥ к намь и кь всакомꙋ нашемꙋ (П/1,1397/252); V каковꙋ любов и мльсрдиѥ ималь к нам ѿць (П/1,1397/254); V имали^ любавь^ кь намь властелем и ка всои опкине града дꙋбровника^ и болѥ потврьгꙋѥ к намь почтенꙋ приꙗзань^ любов^ к нашемꙋ

[29] Стевановић: Савремени …, стр.

[30] Бранислав Остојић: *Језик Петра I Петровића*, Титоград 1976, стр. 215–217; Пајка Биговић-Глушица: *Језик Марка Миљанова*, Подгорица 1997, стр. 242–245; Љиљана Суботић: *Језик Јована Хаџића*, Нови Сад 1989, стр. 180–182. и сл.

градꙋ и ка всакомꙋ любавь и присноѥ ѡбѣтованѥ к намь (П/1,1405/265); – вашꙋ любавь к намь нѣсмо ѿ данась видѣли (П/1,1407/273); – любав и срдчно свѣтованьѥ гспства ви кь своим приꙗтелѥмь (П/1,1422/323); ѵ позна нашꙋ добрꙋ волю к себѣ (П/1,1425/328); ѵ приꙗзань коѥ имао к намь славни воѥвода хрвоѥ вазда к нашемꙋ градꙋ (П/1,1399/447); ѵ любавь коѥ ѥ ваша приꙗзань показала и показꙋѥ вьзда кь дꙋбровникꙋ (П/1,1405/461); ѵ слобода потврьди ю гднь воѥвода к наамь (П/1,1420/569); ѵ ваша волꙗ и хотенье било и ѥсть к гднꙋ воѥводи (П/2,1422/2); – видевше лꙋбавь и почтенꙋ приѣзань и ꙋсрдиѥ гсподцва дꙋбровачкога к намь (П/2,1454/149); ѵ распалив се любовию божиѥю к светомꙋ прьвомоученикоу стефаноу (З/1,1419/72); ѵ нъ что възможе оусрьдїе твое и вѣра ꙗче ка богꙋ (З/1,1469/105); ѵ имѣх желанїе кь светомꙋ господꙋ (З/1,1563/203); ѵ гнѣвь божїи къ исмаилю (З/1,1623/307); ѵ прѣдьставенїе ѡ сьгрѣшенїи чловѣстемь кь богꙋ (З/1,1648/395); ѵ сице и глаголъ къ ним потребꙋетъ въ наꙋкꙋ ихъ (З/2,1736/108); ѵ вѣры юже имѣше кь прѣѡсвешеникоу си господиноу савѣ (З/3,1234/36); ѵ сїѧ молебнаѧ книжица сї естъ частныи параклитъ мѡлбы ко пресвѧтѣи дѣвѣ (З/4,1771/178); ѵ чинили смо съ лигіомъ словословіе къ богꙋ (З/5,1834/350); ѵ спомень всѣмь ꙋсопшымъ и опетъ къ церкви (З/5,1834/310); ѵ нь ꙗко имѣѥ дрьзновениѥ кь владыце всѣх (Служба Светом Сави, 64. стр); ѵ проречениѥ постигль ѥси кь сиѡноу (Служба/102) и сл.

У савременом српском језику овдје се употребљава према+Д. Форма к+Д забиљежена је само у појединачним архаичним примјерима.[31] Иако се и овдје к+Д употребљава као допуна, ни у историји, ни у савременом српском језику не употребљава се беспредлошка конструкција. То је условљено, прије свега, тиме што је овдје то допуна апстрактној именици (или некој другој врсти ријечи са апстрактним значењем) те је предлошка конструкција потребна да не би дошло до гомилања апстракција што би могло довести до нејасноће у значењу.

Ситуација је слична и када је умјесто апстрактне именице употријебљен придјев (или рјеђе нека друга врста ријечи: глагол у инфинитиву, прилог):

[31] „За означавање управљености, односно намењености чега апстрактног, за означавање стања, расположења и осећања, рецимо, које се има према појму с именом у дативу, предлог к(а) се у савременом српскохрватском језику не употребљава, иако такву употребу срећемо код наших старијих писаца. А када данас наиђемо на такве примере, осећамо их као одвећ архаичне … Донедавна употреба допуне у падешком облику с предлогом к(а) јасно нам говори да тај облик може бити само датив, а не никако локатив … Намена је ту, дакле, несумњива, па зато и не може бити говора да и примерима овог типа имамо локатив, рецимо, како су то мислили ранији граматичари, Ђ. Даничић и Т. Маретић”, Стевановић: *Савремени* …, стр. 377–378.

- ѡбрѣте ꙗ҆ вѣрна и срьдечна к цр҃вми (П/1,1355/67); V како се достои ꙋдрьжати ка свакоме (П/1,1333/45); V ви знате ѥре смь ѥдань к вамь за вѣакꙋ работꙋ (П/1,1352/70); V да смо причтени к июде (П/1,1390/142); V да смо прьчасни к юде (П/1,1419/299); V аколи ѥ волꙗнъ и слободанъ ѡпетъ к своѥмꙋ домꙋ (П/1,1420/314); V погибьше ѡвце домꙋ издр҃илева кь истиномꙋ пастирꙋ (П/1,1399/427); V дїакъ сїмонъ к добрꙋ делꙋ лѣниви а къ злꙋ и оухищре (П/2,1562/62); V ѥрь сте ꙋчинили по правде а такои вам ѥ право к намь (П/2,1448/63); V понѥже доухъ бьдрь кь началоу бѣ (П/2,1466/101); V да и ви оулоучите ѡноѥ валаамово еже к исраилю (З/1,1517/131); V дѡбро ѥсть оумь к небесемь ставїтї (З/2,1717/43).

5. Датив као падеж другог (даљег) објекта уз прелазне глаголе, и то датив адресанта намјене (уз глаголе давања) и датив адресанта говорења, главно је граматичко средство у прасловенском и старословенском.[32] Једино конкурентно средство у овим позицијама био му је датив са предлогом къ и то, како истиче Правдин[33], још од прасловенског периода. Падежи другог објекта заузимају прелазни положај између зависних падежа чисто синтаксичких и зависних падежа чисто семантичких те је у складу са тим природна напоредност у употреби предлошких и беспредлошких конструкција.

5. 1. У функцији даљег објекта најкарактеристичнији круг глагола јесте са општим значењем давања, намјене (датив адресанта намјене): *дати*, *даривати*, *оставити* и сл. Како истиче Правдин (исто, стр. 83), датив уз прелазне глаголе увијек је везан са њима релативно јаком везом управљања. Тако, како се значење прелазних глагола давања у потпуности испољава прије свега при присуству праве допуне, тим глаголима треба акузатив. Њима је потребан и датив, али је мање неопходан.

Чак и у случајевима када уз глаголе давања падеж другог објекта служи као важна црта семантичке одлике, сретају се случајеви пропуштања датива. Дакле, падежи другог објекта имају прије свега синтаксичку употребу (функцију другог објекта), али имају и одређену семантичку напуњеност

[32] „Без особенного колебания к прасловянской эпохе могут быть отнесены наиболее обычные в течение всей письменной истории славянских языков значения дательного падежа в синтаксической функции дополнения: дательный адресата представления и дательный адресата сообщения. Специялизация одной общей формы для выражения этих двух значений произашла, по-видимому, еще в дословянский период. В качестве блиских по значению синтаксических средств для позднего прасловянского периода можно предположить сочетание дательного падежа с предлогом къ”, Правдин: *К вопросу*…, стр.82.

[33] Правдин: К вопросу …, стр. 83.

што је допринијело да се напоредо са Дб/пр у старијем језику (нпр. старословенском[34]) употребљава и к+Д.

Међутим, у српском језику од најстаријих споменика у употреби је Дб/пр, преовладао је синтаксички моменат, намјена. Глаголи давања подразумијевају контакт са појмом у дативу (а закључили смо да чак и када је у питању конкретна просторна усмјереност уз глаголе кретања, уколико се остварује контакт са именом у дативу, употреба Дб/пр је обична. То је нарочито изражено уз прелазне глаголе кретања који такође имају намјенску значењску нијансу).

Примјера са Дб/пр у нашем ексцерпираном материјалу је много, ради илустрације наводимо неке:

- за дѣль ѕемаль дꙋбровникь даль и даровал славномꙋ гдⷭ҇нꙋ херцегꙋ хрвою (П/1, 1424/4); – даль краль владиславь монѣ (П/1, 1276/32); – да даде ѡсꙋдь годⷭ҇нꙋ банꙋ (П/1, 1332/44); – да плати дꙋбровчанинꙋ (П/1, 1332/44); – да их подаде чл҃кꙋ (П/1, 1334/53); – да дамо альмишаномь (П/1, 1247/24); – ни дароую никомꙋре (П/1, 1254/25); – дахъ га кнезꙋ вѣрꙋ (П/1, 1326/102); – пода калꙋгерꙋ братꙋнꙋ (П/1, 1376/118); – доходке кое сте давли срьбскои гдⷭ҇и (П/1, 1397/240); – даше и дароваше намь више реченѣм гдⷭ҇нꙋ воєводи сандалю (П/1, 1420/311); – даде и врати нам два наша листа (П/1, 1407/332); – д҃ дꙋкат҃ да се дасть дꙋховникꙋ моємꙋ старьцꙋ (П/1, 1442/396) итд.

Нашли смо свега наколика примјера са к+Д:

- на негов҃ волю ꙋдавше к намь и ѡви наш запись (П/1, 1442/516); – те смо помагали обилато к тебѣ и кь твиомь людемь и кь всакомꙋ (П/1, 1418/549); – прилочихомь къ свѣтои обитѣли (З/1,1644/352); – дарова сию книгꙋ к целобоносним мошамъ (П/1, 1424/4), од којих је други примјер близак тзв. дативу користи. Уз ове глаголе у савременом српском језику у употреби је Дб/пр.[35]

5. 2. И уз глаголе говорења уз које се датив употребљава у функцији другог објекта, објекта-адресанта, за означавање коме је што глаголом говорења намијењено, управљено, адресовано, напоредо се употребљавао Дб/пр (који је овдје главно синтаксичко-семантичко средство) и к+Д. Обје конструкције су у употреби још у прасловенском, а и у најстаријем периоду историје појединих словенских језика.[36] Како истиче Мразек (исто,

[34] Мразек, исто, стр. 225.

[35] Стевановић: Савремени …, стр. 359.

[36] „При глаголах сообщения наряду с беспредложным дательным распросстранен и дательный с предлогом **къ**. При глаголах РЕШТИ, ГЛАГОЛАТИ эти форми ↳

стр.226), уз глаголе говорења (датив адресната говорења) ГЛАГОЛАТИ, РЕШТИ, НАПИСАТИ, као равноправне синонимске варијанте јављају се Дб/пр и к+Д. Конструкција к+Д је по природи словенских језика семантички мање одвојена од Дб/пр.

У историји српског језика, судећи према нашем корпусу, већ од најстаријих писаних споменика у функцији даље допуне глаголима говорења углавном се користи Дб/пр. Ипак конструкција к+Д се овдје дуже задржала у односу на глаголе давања чему је могло допринијети то што се глаголима говорења не исказује контактност са појмом у функцији другог објекта, за разлику од глагола давања.

У *Повељама*, које карактерише народни језик, скоро досљедно се употребљава Дб/пр. Међутим, у *Записима*, који су више под утицајем српскословенског језика, већи је број примјера са к+Д (у односу на *Повеље*, али ипак мањи него Дб/пр).

Примери са Дб/пр су бројни, нпр:

- кльнꙋ се кнезꙋ дꙋбровьчкомꙋ (П/1,1215/3); – рекꙋ же земли србскои и грьчкои и поморию (П/1,1369/113); – записасмо славномꙋ градꙋ дꙋбровникꙋ (П/1,1369/180); – молю се вашемоу прѣподобию (З/1,1279/12); – вьпоѥ богоу и аггломь (З/1,1527,146); – исписахъ сию гниг҃ꙋ попꙋ загоранинꙋ (З/1,1293/15) итд.

Примјери са конструкцијама к+Д су:

- ѡбекати ѡ всемь к мнѣ и кь послѣдьнимь моимь (П/1234,12); – что би хотѣль кь вамь говорити (П/1252,24); – како говориш к намь (П/1355,72); – какоми би пригатель кь пригателю за любов писаль (П/1403,453); – и писасмо кь чꙋпанꙋ вашемꙋ и к радосавꙋ бранковикю да нам ѿпишꙋ (П/1413,251); – ваша почтена пригаземь чинила ѥ и писала к намь велике тꙋчбе на нѥга (П/1419,417); – листь кралѥвства ти примисмо ꙋ коѥм҃ ваша млс҃ть к нам писаше за влахе (П/1399,430); – и кьди ѿлꙋчите хокѥте к намь порꙋчит да пошлѥмо (П/1405,461); књ. 2. – велико и красно нихъ ѡбетованѥ к намь (П/1445,61); – да имь пишемо ови лист за вероване к вашемꙋ гос҃поствꙋ и за тои га ꙋписасмо к вашои млс҃ти (П/1447,123).

ꙋ

часто сменяют одна другою. Можно полагать что степень семантического сближения дательного беспредложного и дательного с предлогом къ была столь высокой, что эти две формы, находясь при глаголах сообщения, заменяли друг друга без существеной разници в значениях”, Ходова: *Бесп҃редложные п҃адежи в ст҃ародословянском языке*; Москва 1971, стр. 84.

к тебѣ богоматери и царици ѥдинои богородици молю се (З/1388,51); – моли се къ общемоу владьчцѣ ѡ възлюблениихъ ти чедѣхъ (З/1399,61); – въздьхните къ господоу ѡ мнѣ грѣшнѣмь (З/1305,18); – ѥже речеть къ соущимь ѡ десноую ѥго (З/1520,139); – и ѥще вьпию къ господꙋ моимоу (З/1527,145) … ; – ѥче речеть къ ѡ десноую стоѥщим (З/1638, 162, и још много пута иста конструкција); – богъ҇ призоветъ нас къ себе различными своими твормы (З/1561,194); – бꙋдете молитьвници къ богꙋ (З/1676,416); обрати се къ родителю си (З/1329,25); – еже глаголахъ много къ вамь (З/1527,146); – речеть къ соущїимь ѡ десноую ѥго (З/2,1547/51); – призвана ме къ себе сътворъ (З/1,1466/99); – въпию къ вамъ (З/1,1527/144); – понѥже ꙗже къ богꙋ глаголют се (З/2,1736/107).

У савременом српском језику уз ове глаголе употребљава се Дб/пр.[37]

Дакле, како падежи другог објекта, осим што изражавају опште синтаксичке односе, носе и семантички слој, различит за различите падеже, у складу са тим је и напоредна употреба беспредлошке и предлошко-падежне дативне форме у старијем језику, када су ови односи и падежна средства којима се ти односи изражавају били мање диференцирани и разграничени. Даље је текао процес прерасподјеле: за исказивање наглашеније семантичке компоненте улогу су примиле предлошко-падежне форме (к+Д, према+Д, и сл), а када доминира синтаксичка функција (без правих просторних и др. одредбених значења) – беспредлошке форме (у овом случају Дб/пр).

6. Честа је употреба израза к томоу (најчешће у значењу прибрајања, у значењу итд), нпр:

- дасмо властелом и ѡпкине҇ и к томꙋ всѣ границѣ (П/1,1399/131); ѵ по млс҃ти бж҃иѥи кралиц҃ боснѣ и к томꙋ (П/1,1395/238); ѵ кр҃лица срьблемь· боснѣ и прьморью и западнемѣ странамь и к томꙋ (П/1,1397,240); ѵ степань ѡстоѣ милостию бѡжиѡмь краль срьблемь босни и к томꙋ (П/1,1399/423); ѵ да не имамо помилованыа прѣд лицемь бж҃имь и к томꙋ (П/1,1423/591); ѵ еже не пленовати к томоу вьсточны страны (З/3,1473/146) итд.

Сличног је значења к+Д и у примјеру: въ петое къ десетым своего царьствїа лѣто (П/2,1466/99).

И да резимирамо: Уз глаголе који означавају кретање у правцу појма израженог падежном формом, конструкција к+Д имала је веома широку и фреквентну употребу почев од најстаријих писаних рукописа српског језика. Дијапазон и фреквенција употребе у савременом српском језику знатно

[37] Стевановић: *Савремени* …, стр. 360.

је смањена под утицајем напоредности употребе различитих других синтаксичко-семантичких средстава са којима је форма к+Д често ступала у синонимске или дублетне односе. Рекло би се да за к+Д постоје (јављају се) синонимске форме у свим доменима употребе. У значењу управљености, усмјерености кретања уколико се не означава контакт са појмом, синоним је према+Д који је чешћи и обичнији у савременом српском језику од к+Д. Уколико се кретањем у правцу појма означава и контакт са тим појмом, обична је употреба Дб/пр[38], и форме до+Г, а уколико са залази у сферу појма на,у+А. У временском значењу к+Д се такође не употребљава у савременом српском језику, а и у историјскојезичком корпусу је ријетка.

Конструкција к+Д обична је и фреквентна у историји српског језика (чешћа него у старословенском) за означавање апстрактног поимања циља радње, гдје се најчешће употребљава од апстрактних (најчешће глаголских) именица. Савремени српски језик не зна за овакву употребу к+Д. Потиснула су је друга падежна средства која су се напоредо употребљавала, за+А, на+А, ради+Г.

Предлошко-падежна форма к+Д широко се користила и за изражавање различитих објекатских односа, као допуна најчешће глаголској именици, али и другим врстама ријечи (придјевима, глаголима – најчешће у инфинитиву). У савременом српском језику к+Д се не употребљава у оваквим случајевима. Иако овдје преовладава синтаксичност над семантичношћу, конструкцијом се означава појам коме је стање, расположење намијењено, ипак се замјењује само предлошким конструкцијама, прије свега због тога што је к+Д у овом случају допуна ријечима са апстрактним значењем, предлошка конструкција је потребна за појашњавање смисла.

Осим Дб/пр, као падежа другог објекта, уз прелазне глаголе (глаголе давања – датив адресанта намјене и глаголе говорења) од прасловенског, па и у историји српског језика, употребљава се и конструкција к+Д (као једино конкурентно средство дативу б/пр). За разлику од акузатива који је при прелазним глаголима чиста синтаксичка функција, датив је напуњен значењем адресанта (давања, говорења), тј. истовремено има и семантички аспект. Уз глаголе давања ријетки су примјери употребе к+Д из наше исто-

[38] Датив са предлогом „обиљежава приближавање акције неком објекту искључујући претставу о остварењу контакта између њих”, док у значењу Дб/пр „обавезно је присутна претстава о реализацији контакта између радње и датог објекта, било на основу момента праве намјене, тј. давања, упућивања … било приближавањем, приступањем у физичком смислу”, Милка Ивић: *Систем предлошких конструкција у српскохрватском језику*, Јужнословенски филолог XXII, Београд 1957–1958, стр.154. (О овако стриктној расподјели употребе с обзиром на значење одсуства/присуства контакта могло би се расправљати, како са становишта историје српског језика, тако и с обзиром на савремено стање).

ријскојезичке грађе (зато што је ту типична намјена, а остварује се контакт са појмом коме је намјена упућена што условљава употребу беспредлошке форме), али је уз глаголе говорења форма к+Д обична (иако је у овом случају примарна намјена, не остварује се контакт са појмом што је условило да дуже опстане предлошка форма). Како за изражавање функције другог објекта преовладава граматички над семантичким моментом, то је беспредлошка падежна форма у савременом српском језику (а процес је наравно започет раније) потиснула форму са предлогом.

Дакле, конструкција к+Д у савременом српском језику је, као прво, у одређеним позицијама замијењена, или, као друго, употребљава се напоредо са другим падежним конструкцијама, које су у тим позицијама доминантније у употреби, чиме су сфера и учесталост у употреби к+Д знатно сужени.

Е. СТОЯНОВИЧ

УПОТРЕБЛЕНИЕ КОНСТРУКЦИИ *К + ДАТЕЛЬНЫЙ ПАДЕЖ* В ИСТОРИИ СЕРБСКОГО ЯЗЫКА И ЕЕ ВЗАИМООТНОШЕНИЕ С СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧЕСКИМИ КОНКУРЕНТНЫМИ СРЕДСТВАМИ

Ресюме

На основании исследования обширного корпуса языкового материала мы пришли к выводу, что конструкция *к + дательный падеж* имела весьма широкое употребление и часто употреблялась в истории сербского языка вплоть до XIX века.. При этом наряду с конструкцией *к + дательиый падеж* широко употреблялись иные семантико-синтаксические средства, что привело к ее вытеснению другими семантико-синтаксическими конструкциями в определенных позициях, прежде всего грамматических и позднее – семантических.